

INCURSIUNE ÎN INSTITUȚIA MAREȘALATULUI. CARTEA DE MAREȘAL A LUI CONSTANTIN PREZAN

Viorica Neagu

Cercetarea lingvistică a noțiunii de mareșal identifică în vechea germană forma *marascalh* (compusă din *marah*, *marh*=cal și *scalh*, *scale*=cel ce îngrijește), având sensul de servitor însărcinat cu grija cailor, rândaș la cai; lucrător ce potcovea caii sau îi trata, dacă erau bolnavi.

Cum instituția mareșalatului a fost influențată în România de cea franceză, o scurtă investigare a contextelor în care apare respectiva noțiune în istoria Franței ne poate revela modul în care s-a constituit în timp această demnitate.

Enciclopediile de autoritate citează pentru limbajul comun *maréchal ferrant* (potcovarul) sau *maréchal vétérinaire* (cel se ocupă de îngrijirea cailor bolnavi).

În evul de mijloc, inițial, mareșalul veghea asupra cailor prințului.

Maréchal de la lice era ofițerul ce prezida turnirurile, se asigura că luptătorii foloseau doar arme permise și dădea semnalul de deschiderea competiției rostind cuvintele: "Laissez aller!"

În absența Marelui Maestru de Malta *grand maréchal* deținea, în calitate de mare demnitar, conducerea militară a tuturor trupelor.

Sub Filip August, mareșalul comanda avangarda.

Carol al VIII-lea a creat *maréchal d'armes*, ofițerul însărcinat să țină cataloagele armoriilor și să le verifice autenticitatea.

În 1614 *maréchal de bataille* era ofițerul ale cărui funcții constau în dispunerea armatei, în alegerea terenului conform planului generalului, în suprayegherea deplasării trupelor.

La un moment dat, *maréchal du roi* a devenit ajutorul conetabilului în armata regală.

În fine, ofițerul superior cu titlul de *grand marechal du palais* avea conducerea supremă în palatul unui suveran.

Informațiile referitoare la *maréchal de camp* vorbesc despre existența sa în secolul al XV-lea. La început, atribuțiile ofițerului erau de instalare a trupelor și de distribuire a locului pe care trebuiau să-l ocupe în ordinea de bătaie. Până la Henric al IV-lea nu era un titlu permanent, ci o simplă însărcinare pe care regele sau generalul o dădeau într-o campanie. Cu timpul numărul acestor ofițeri a crescut, iar disputele stârnite de exercitarea autorității au dus la nașterea unui *maréchal de camp général*, care era șeful. și atribuțiile lui și-au pierdut din precizie treptat, ajungând să se confunde cu cele ale mareșalului Franței.

Maréchaux de camp au fost o perioadă lungă ofițeri de stat-major, însărcinați cu instalarea provizorie a taberelor, cu furajele și chiar comanda provinciilor. De la Ludovic al XIV-lea au început, de fapt, să aibă sarcini de comandă, o seamă din vechile atribuții trecând asupra mareșalilor taberelor (*maréchaux des logis*). *Maréchal de camp* a fost înlocuit de Revoluția franceză cu acela de general de brigadă, restabilit în 1814 și suprimat în 1848.

Maréchal des logis, ofițerul însărcinat, în sens larg, să aleagă locul de campare, să vegheze asupra marșurilor și asupra hranei, nu mai desemnează în timpurile recente, în cavalerie, decât un subofițer al cărui grad corespunde celui de sergent în infanterie.

Instituția clasică a marelui mareșal al Franței s-a construit pe maréchal de l'Empire din timpul lui Napoleon (pentru a obține demnitatea, un comandant trebuia să fi cucerit două locuri fortificate sau să fi ieșit învingător dintr-o luptă având adversarul în față) și pe statutul rangului din timpul Restaurației, care a și introdus formula maréchal de France.

Din perioada Francisc I s-a păstrat ca însemn de putere bastonul de mareșal. De formă cilindrică, acoperit de catifea "bleu de roi" brodată cu flori de crin, apoi cu albine și flori de crin, iar mai târziu cu stele, avea la capete două cercuri de aur. Pe unul era imprimat numele mareșalului, pe celălalt inscripția: "Terror belli, decus pacis" Bastonul era înmănat la ceremonia de investire, iar demnitatea de mareșal dura întreaga viață.

2. Mareșalii României. Cartea de mareșal a lui Constantin Prezan

Generalul Miltiade relatează în Buletinul Muzeului Militar Național (nr.1, 1937, p. 41-42) contextul în care s-au născut rangul și prima carte de mareșal în România.

În toamna anului 1918, guvernul generalului Coandă pregătea revenirea triumfală în capitală a suveranului și a demnitarilor. Pe acest fond s-a decis ca, o dată cu întoarcerea în București, regele Ferdinand, în calitate de comandat al armatei acoperite de glorie, să fie înălțat la rangul de mareșal. Gestul exprima respectul față de sacrificiile pe care acesta le făcuse prin prezența sa pe front alături de combatanți, dar traducea, nu mai puțin considerația față de noblețea cu care suportase radierea din rândul membrilor familiei de Hohenzolern, dat fiind că interesele naționale presupuseseră alianța cu Franța.

În febra ultimelor "zile petrecute la Iași, generalul Eremia Grigorescu i-a ordonat șefului său de cabinet să pregătească, ajutat de Raclu Cosmin și Tăslăoanu, conținutul decretului de înălțare în rang a regelui. Sarcina era dintre cele mai ingrate. Nu exista un precedent, nu existau sugestii, răzgul era de o după-amiază și o noapte. Actul conceput trebuia să fie gata înainte de plecarea din Iași, căci investirea făcea parte din ceremonialul de la Patriarhie, la București.

Cei trei s-au întâlnit, seara, în casa profesorului ieșan Ursu, unde, de altfel, locuia și maiorul Traian Grigorescu, fiul ministrului de război și ajutorul generalului Miltiade. Având la dispoziție bogata bibliotecă istorică a gazdei, s-au decis să consulte un volum conținând textul unor cărți de boierie și de răzeșie, pe care domnii le acordau luptătorilor distinși în împrejurări similare. Gestul a fost cu adevărat inspirat, pentru că se va afla la originea înlocuirii titlaturii actului - se va renunța la "Decret de mareșal" și se va opta pentru "Carte de mareșal", formulă apoi consacrată. În același timp, hrisoavele consultate vor sugera modelul argumentației ideilor noului document. Au hotărât ca frazele de început să menționeze marile bătălii și după aceea să se facă referire la faptele mari.

Febrili, autorii au arătat a doua zi, proiectul "cărții de mareșal" ministrului de război carc, la rândul său, l-a prezentat primului ministru. Generalul Coandă a obiectat

doar în privința arhaismelor preluate după modelul înscrisurilor medievale, pe care le-a substituit cu exprimarea contemporană, ca “un acord între fapte și epocă”.

Actul avea să fie transcris pe pergament la Institutul Geografic, instalat atunci în Palatul domnesc. Un cartograf cu studii la München a ales caracterele și chenarul, folosind niște modele copiate de principesa Elisabeta de pe o veche evanghelie. Rulată ca un volum, prima carte de mareșal român, cea a regelui Ferdinand, a fost introdusă într-un tub de aluminiu, de forma bastonului de mareșal. Așa a ajuns la București.

La 1 decembrie 1918, familia regală, oficialitățile militare și civile, generalul Berthelot au ajuns în gara Mogoșoaia. Cortegiul s-a îndreptat spre Arcul de Triumf, a trecut pe Calea Victoriei, iar la Patriarhie a avut loc serviciul religios, oficiat de Pimen, mitropolitul Moldovei. După slujbă, comandanții oștirii, avându-l în frunte pe generalul C. Prezan, șeful Marelui Stat Major, s-au așezat lângă ministrul de război, generalul Eremia Grigorescu, în fața regelui. Generalul Gheorghian, secretarul general al ministerului, și generalul Miltiade, șeful de cabinet al ministrului, au derulat cartea de mareșal, pe care a citit-o generalul E. Grigorescu. Doar regina Maria, se pare, aflase ceva despre acest moment. Surprins și emoționat, regele Ferdinand a adăugat, adresându-se generalilor prezenți: “Se cuvine și dumneavoastră celor ce ați comandat armate în războiul nostru să fiți înălțați la rangul de mareșal”

Devenit element constitutiv al realității militare românești (o dată cu Ferdinand I Întregitorul), rangul de mareșal va fi supus unei legiferări abia în 1930. Voturile Senatului și ale Camerei Deputaților din 19 și 21 iunie aprobau decretul lege nr. 2541, prin care, de la 14 iunie 1930, era creată “demnitatea” de mareșal. Ea era onorifică și putea fi conferită generalilor de corp de armată, cu funcția de șef al Marelui Cartier General sau de comandant titular al unei armate, care conduseseră cu succes operațiunile în războiul de întregire.

Pornind de la această lege a devenit mareșal regele Carol al II-lea, în calitate de cap al oștirii. În toamna anului 1930 (septembrie-octombrie) au avut loc la Sighișoara primele manevre militare la care a participat proaspăt instalatul rege Carol al II-lea (8 iunie 1930). Acestea au fost, totodată, și primele manevre desfășurate pe teritoriul Transilvaniei după Unire. Contextul militar special devenea un context adecvat pentru un ceremonial special. Regele a fost înălțat la rangul de mareșal, generalul Condeescu, ministrul de război, înmânându-i bastonul și cartea de mareșal. La rândul său, Carol al II-lea i-a investit mareșali pe marii comandanți ai “războiului cel mare”: generalul Alexandru Averescu și generalul Constantin Prezan.

Cu ocazia instituirii acestei serii de mareșali s-a produs o modificare a unuia dintre însemnele demnității - cartea de mareșal. Spre deosebire de cea dintâi, a regelui Ferdinand, ea a devenit sub aspectul formatului, ceea ce exprima denumirea - o carte.

Muzeul Militar Național are în patrimoniu originalul cărții de mareșal a lui Constantin Prezan (colecția Documente, nr. inv. 111).

Executată la SOCEC & co S.A. (dimensiuni 41x31 cm) aceasta are o copertă de piele verde închis. Chenăruită de dungi aurii, prezintă în centru inițialele posesorului, decupate în metal galben și așezate deasupra unei ramuri cu frunze de laur, din metal patinat. Cotorul e marcat de un șnur cu fir metalic, de asemenea, auriu. Coperta interioară, căptușită cu mătase verde de nuanță mai deschisă, e delimitată de cadrane

imprimate cu bronz galben. Firul de pe cotor se prelungește printr-un orificiu și fixează pergamentul pe care e scris textul. Pe frontispiciul pergamentului e menționat numele mareșalului - Prezan Constantin, și sunt desenate două bastoane de mareșal încrucișate (așa cum apar și pe epolet), puse peste o crenguță de laur. Primul rând începe cu o letrină. Caracterele folosite de copist, care a alternat tușul negru și roșu în transcrierea frazelor, au tentă arhaică. Este datată și localizată (14 iunie 1930, București) în stânga, jos, iar în dreapta are semnătura olografă cu tuș negru a regelui Carol al II-lea. Numele executantului - G. Chiriac, apare în colțul din dreapta, la 5 mm de marginea paginii.

Conținutul notifică, succesiv. Vocația de căpetenie militară demnă de pomenire în cronicile vremii. Apoi campaniile. Cea din 1913 și "marele război" La comanda Armatei IV a ajuns până în inima Ardealului" Sub urgia retragerii a transformat hotarul Moldovei în zăgaz al vrăjmașului.

Grupul de armate din Muntenia, susținut de forța sa morală, a obținut victoriile de pe Argeș și Neajlov. În calitate de șef de stat major general al armatei și de prim sfetnic al regelui Ferdinand a ținut sub stăpânire împrejurările tragice din iarna anului 1916 și primăvara anului 1917". În sfârșit, a venit clipa izbânzilor de la Mărăști și Mărășești, "epopeea neamului" încheindu-se "prin victoria de la Tisa" (1919). Toate aceste rațiuni au condus la acordul final. "Pentru marile însușiri ostășești și faptele mărețe cu care ai împodobit izbânda noastră națională", se acordă rangul de mareșal.

Tonul sugerează noblețea formulărilor străvechi.

În 1933 a fost făcut mareșal al României regele Alexandru al Iugoslaviei, ginerele reginei Maria (soțul prințesei Mărioara), pentru participarea la "războiul cel mare" contribuind, ne spune decretul regat (nr.2764 din 11 noiembrie 1933), la: "cimentarea frăției de arme a celor două armate, sârbă și română, manifestată pe Pământul Românesc prin remarcabila acțiune a Diviziei Sârbe în Dobrogea (toamna anului 1916)".

Ultimii doi mareșali ai României au primit rangul în împrejurări dramatice. Anul 1940 adusese grave pierderi teritoriale, practic prăbușirea granițelor României întregite. La 10 mai 1941, generalul Ion Antonescu, conducătorul statului, l-a investit pe regele Mihai cu demnitatea de mareșal. De la urcarea pe tron (6 septembrie 1940), regele era comandantul suprem al armatei. În mod cert, gestul făcea parte din vastul program de preparative pentru intrarea noastră în război, având drept scop refacerea integrității României mari. Cuvântarea rostită de Ion Antonescu cu această ocazie poate fi considerată un fel de "declarație de război" menită să redreseze inimile unui popor umilit de cedările de teritorii strămoșești succesive: "... Români, 10 mai este ziua bucuriilor naționale; 10 mai este sărbătoarea dinastiei și a statului; 10 mai ne-a dat Domnia, Regatul și atâtea biruințe; (...) Nu deznădăjduiți, Români! (...) În noi, în onoarea fidelității față de prieteni și în disprețuirea dușmanilor - în aceasta ne stă puterea" (apud M. Agapie, J. Rotaru, Ion Antonescu. Cariera militară, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1993, p.165).

La 22 iunie 1941 se trecea Prutul, deci se declanșa campania din Est. Până la 26 iulie vor fi eliberate Basarabia și Bucovina de Nord, iar la 22 august generalul Ion Antonescu era înălțat la rangul de mareșal:

"Pentru servicii aduse Patriei și Tronului... în conducerea războiului nostru pentru

desrobirea hotarelor de răsărit (decret regal nr. 2353 din 21 august 1941).

Cariera ambilor mareșali Mihai I și Ion Antonescu a sfârșit tragic: prin detronare sau execuție.

Suverani sau mari comandanți militari, mareșalii noștri au avut existența legată de ideea de Românie Întregită. Demnitatea le-a fost conferită pe viață. Totodată, făceau parte din Consiliul Suprem al Apărării Țării.

Nu putem să nu semnalăm și faptul că toți au fost cavaleri ai Ordinului "Mihai Viteazul", distincție militară ce se acorda numai în cazul unor ofițeri cu succese remarcabile pe câmpul de luptă.

MAREȘAL PREZAN CONSTANTIN

CARTE DE MAREȘAL.

ASTEIA ROMÂNESCĂ, PORȚITĂ PE CĂILE ISBÂNDEI DE CĂTRE REGELE ÎNTREGITOR DE NEAM, FERDINAND I-UL, A FOST CĂLĂUZITĂ PE CÂMPURILE DE BĂTĂLIE, ÎN GRELE ȘI HOTĂRĂTOARE MOMENTE, DE CĂPETENII CARI, PRIN BĂRBĂȚIA ȘI VIRTUTILE LOR, AU ADUS LA ÎNDEPLINIRE PORUNCA NESTRĂMUTATĂ A POPORULUI ROMÂNESC.

PRINTRE ACESTIA, CRONICILE VREMII, A ÎNSCRIS, ÎNTR'U GLORIOASĂ ȘI NEPERTOARE POMENIRE, NUMELE DOMNIEI-TALE, - CARE SIMBOLIZEAZĂ ÎNCHINAREA UNEI VIETI PENTRU BINELE ȘI PROPĂȘIREA OȘTIREI, PRIN ÎNDEPLINIREA PÂNĂ LA CAPĂT A DATORIEI.

ÎN CAMPAANIA ANULUI 1913, TRUPELE DE SUB COMANDA DUMITALE, AU AJUNS PÂNĂ ÎN POALELE BALCANILOR, IAR ÎN MARELE RĂSBOIU, ARMATA IV-A, ÎN CAPUL CĂREIA TE GĂSIAI ÎN MOMENTUL ÎNTRĂREI NOASTRE ÎN ACȚIUNE, A FOST CONDUSĂ, CU BĂRBĂȚIE ȘI HOTĂRĂRE, DIN VICTORIE ÎN VICTORIE, PÂNĂ ÎN INIMA ARDEALULUI.

MAI APOI, SUB URGIA NESFĂRȘITELOR STRĂDUINȚI DE COTROPÎRE ALE VRĂJMAȘULUI, AI RĂDICAT, ZĂGAZ NEÎNVINS, PE VĂCHILUL HOTAR AL MOLDOVEI.

COMANDANT AL GRUPULUI DE ARMATĂ DIN MUNTENIA, GRATIE MINUNATEI FORȚEI MORALE A DOMNIEI-TALE, S'A PUTUT ÎNSCRI GLORIOS ÎN ISTORIA NOASTRĂ, MARELE BĂTĂLIE DE PE ARGEȘ ȘI NEAJLOV, - PILDĂ DE SUPRAOMENEASCĂ ÎNCORDARE, ÎN PRIMA RETRAGEREI.

CA ȘEF DE STAT MAJOR GENERAL AL ARMATEI ȘI PRIM SFETNIC AL GLORIOSULUI MEU PĂRINTE, PRIN PRICEPEREA ȘI HOTĂRĂREA DOMNIEI-TALE S'A PUTUT STĂ PÂNĂ ȘI ÎNVINGE ÎMPREJURĂRILE TRĂGICE DIN IARNA ANULUI 1916 ȘI PRIMĂVARA ANULUI 1917, IAR DIN ÎNCERCĂTELE ARMATE ROMÂNE A RĂSĂRIT ACEA MINUNATĂ OASTE, CARE A CĂȘTIGAT VICTORIA DELA MĂRĂȘTI ȘI MEMORABILĂ ISBÂNDĂ DELA MĂRĂȘESTI, - ÎNCHETĂND, MAI APOI, EPOPEA NEAMULUI PRIN VICTORIA DELA TISA.

PENTRU MARILE ÎNSUȘIRI OȘTĂȘEȘTI ȘI FAPECTE MĂREȚE CU CARI AI ÎMPODOBIT ISBÂNDĂ NOASTRĂ NAȚIONALĂ, TE ÎNALȚ LA

RANGUL DE MAREȘAL

DREPT CARE ÎTI ÎNMĂNEZ ACUM - SPRE CINSTEA OȘTIREI ȘI RĂSPLATĂ PERSONALĂ - ÎNSEMELE ACESTEI ÎNALTE DEMNITĂȚI.

BUCUREȘTI, 14 Iunie 1930

Carol

